

Wysłuchanie w sprawie projektu Programu Fundusze Europejskie Pomoc Żywnościowa 2021-2027

1 LIPCA 2021

Zapis wypowiedzi (transkrypcja)

Pytania i rekomendacje zamieszczone w sekcji Q&A oraz na czacie

Opracowanie:

Ogólnopolska Federacja Organizacji Pozarządowych

Cykl wysłuchań publicznych w sprawie projektu Umowy Partnerstwa i programów krajowych na lata 2021-2027 realizowany jest przez Ogólnopolską Federację Organizacji Pozarządowych i Fundację Stocznia, we współpracy z Ministerstwem Funduszy i Polityki Regionalnej, pod patronatem Podkomitetu KUP do spraw rozwoju partnerstwa

Spis treści

Zapis wypowiedzi (transkrypcja)	3
Rozpoczęcie wysłuchania	3
Iwona Janicka, Ogólnopolska Federacja Organizacji Pozarządowych	3
Stanisław Szwed, Sekretarz Stanu w Ministerstwie Rodziny i Polityki Społecznej.....	4
Wystąpienia uczestniczek i uczestników wysłuchania	9
Marzena Pieńkosz-Sapieha, Fundacja Bank Żywności z siedzibą w Lublinie.....	9
Łukasz Jaroń, Związek Stowarzyszeń Bank Żywności w Trójmieście	11
Maciej Kunysz, Polska Zielona Sieć (Stowarzyszenie EKOSKOP), Zespół do spraw Funduszy RDPP ...	13
Adriana Porowska, Kamiliańska Misja Pomocy Społecznej.....	15
Bogusław Bałut, Chrześcijańska Służba Charytatywna.....	16
Anna Spurek, Green REV Institute.....	18
Marzena Pieńkosz-Sapieha.....	20
Łucja Kucmin-Węglarczyk.....	21
Podsumowanie wysłuchania	21
Iwona Janicka, Ogólnopolska Federacja Organizacji Pozarządowych	21
Stanisław Szwed, Sekretarz Stanu w Ministerstwie Rodziny i Polityki Społecznej.....	22
Pytania, rekomendacje zamieszczone przez uczestników wysłuchania w sekcji Q&A / na czacie	25

Zapis wypowiedzi (transkrypcja)

Niniejszy zapis wypowiedzi stanowi przekształcenie wypowiedzi z nagrania dostępnego w formie audiowizualnej do formy tekstowej, zatem nie jest to przesłane przemówienie danej osoby. W przypadku, gdy wypowiedź w danym momencie była niezrozumiała, w tekście umieszczono stosowną adnotację.

Nagranie jest dostępne na [stronie wysłuchania](#) oraz na [YouTube OFOP](#).

Rozpoczęcie wysłuchania

Iwona Janicka, Ogólnopolska Federacja Organizacji Pozarządowych

Dzień dobry, państwu. Witam na kolejnym z cyklu wysłuchań publicznych – bardzo ważnego dzisiaj programu. Dzień dobry, panie ministrze. Szanowni państwo, już zaczynamy na żywo naszą transmisję. Spotykamy się dzisiaj w związku z tematem wysłuchania publicznego, koncepcji Programu Fundusze Europejskie Pomoc Żywnościowa, realizowanego w ramach rozporządzenia EFS+, czyli Europejskiego Funduszu Społecznego Plus na lata 2021-2027. Ogólnopolska Federacja Organizacji Pozarządowych (OFOP) i Fundacja Stocznia, we współpracy z Ministerstwem Funduszy i Polityki Regionalnej, pod ważnym patronatem i właściwie z inicjatywy podkomitetu KUP do spraw Rozwoju Partnerstwa zapraszają do tego, aby państwo wzięli udział dzisiaj w tym wysłuchaniu. Zarówno jesteśmy dzisiaj na Zoomie, ale też na YouToubie i streamujemy na Facebooku. Co ważne, to wysłuchanie dotyczy projektu programu finansowanego z funduszy europejskich, z budżetu Unii Europejskiej. Mamy taką możliwość, że część z państwa zgłosiła się dzisiaj w charakterze mówców, także będziemy mogli wysłuchać uwag do koncepcji. To jest też ważny etap tego programu, narazie my mieliśmy okazję zapoznać się z koncepcją, ministerstwo [dziś] wsłucha się w uwagi tych, którzy się zgłosili, a być może także tych, którzy się jeszcze zgłoszą. W aplikacji Zoom mamy też sporo osób w charakterze widza. I ci z państwa... także kilka takich kwestii technicznych od siebie muszę jeszcze powiedzieć, że ci z państwa, którzy będą chcieli zabrać dzisiaj jeszcze głos, będą mieli taką możliwość po wszystkich mówcach. Ale ja już teraz zachęcam, albo być może w trakcie, jak się państwo zainspirujecie wypowiedziami, albo jeszcze przejrzyście szybciotko w Internecie koncepcję programu, to zachęcam, aby państwo kliknęli w pasku na samym dole ikonkę *Raise hand*, czyli „podnieś rękę”. Wówczas obsługa, na odpowiednim etapie, przeniesie państwa do panelu, gdzie będzie już funkcja włączenia mikrofonu. Na chwilę obecną, co ważne, macie państwo też taką możliwość, że można rozmawiać sobie na czacie, komentować, być może podzielić się swoimi jakimiś

refleksjami. A ja zachęcam jeszcze do wykorzystania takiej ikonki Q&A, czyli *Questions and Answers*, aby tam zamieścić swoje wątpliwości, pytania, refleksje, pomysły, które też – w ślad za tym dzisiejszym wysłuchaniem – prześlemy do państwa, do ministerstwa. Całe spotkanie dzisiejsze tłumaczone jest na polski język migowy. Zatem ci z państwa, którzy chcieliby z tego skorzystać jeszcze po spotkaniu, będą mogli obejrzeć. Co ważne, również spotkanie będzie później online. Także wszyscy z państwa, którzy zainspirują się tematem i będą chcieli jeszcze zgłosić jakieś refleksje, uwagi, to jak najbardziej będą mogli to zrobić (wysłać odpowiednie informacje do ministerstwa w stosownym czasie i terminie). Pewnie będą jeszcze konsultacje, a dzisiaj takie pierwsze też otwarcie. Co ważne, to też chciałabym podkreślić, że nie odbyłoby się to spotkanie, gdyby nie zaangażowanie obsługi technicznej. Ja już w tej chwili bardzo podziękuję, bo później czasami czas tak szybko biegnie, że zapominamy. Także już teraz chciałabym wam wszystkim bardzo podziękować. Proszę państwa, jak będzie dzisiaj wyglądać spotkanie? Będziemy mieć za chwilę wypowiedź pana ministra, który już jest gotowy. Później [odbędzie się wypowiedzi] mówców. Nie mamy wiele zgłoszeń, ale to też jest istotne, żeby sobie o tym porozmawiać. I chciałabym tutaj o kilku zasadach powiedzieć. To wysłuchanie odwołuje się do takich siedmiu zasad konsultacji publicznych, które zostały wypracowane wspólnie przez środowisko rządowe, obywatelskie, eksperckie kilka lat temu. To są takie zasady, jak: dobra wiara, powszechność, przejrzystość, responsywność, koordynacja, przewidywalność i poszanowanie interesu ogólnego. I myślę, że to pierwsze: dobra wiara – każdy z nas jest tutaj z założeniem, że chce wysłuchać drugiej strony, chce się podzielić swoimi uwagami i wierzy, że zostaną one rozpatrzone w duchu rozwoju społeczno-gospodarczego kraju. Ja w to wierzę, temu ufam i w tym dobrym nastawieniu chciałabym otworzyć dzisiejsze spotkanie. W tym momencie dobrze by było, żeby głos zabrał pan minister. Także oddaję głos, pan Sekretarz Stanu w Ministerstwie Rodziny i Polityki Społecznej, pan Stanisław Szwed. Proszę bardzo.

Stanisław Szwed, Sekretarz Stanu w Ministerstwie Rodziny i Polityki Społecznej

Dzień dobry, państwu. Bardzo dziękuję za możliwość spotkania się z państwem, za to wysłuchanie. Dziękuję pani Prezes Federacji za zorganizowanie [wydarzenia], będziemy mieli możliwość wypowiedzenia się na temat kontynuacji Programu Żywnościowego na lata 2021-2027 z programów europejskich. Pozwolę sobie szerzej omówić to, co do tej pory zrobiliśmy i też te perspektywy, które są przed nami. Są ze mną moi współpracownicy, jest pani dyrektor Bogumiła Dertkowska, niewidoczna, ale jest, czuwa i wszystko też będziemy skrzętnie notować. Także myślę, że tutaj bez obaw, że jakiś głos będzie pominięty, bardzo dziękuję. I jeżeli państwo pozwolą, to krótka też informacja, to, co udało się już

zrobić przez te lata. Państwo doskonale o tym wiedzą, ale warto też jeszcze przypomnieć – tym bardziej, że mamy dużą liczbę uczestników, która jest zalogowana i słucha naszych wystąpień. Szanowni państwo, już od siedmiu lat wdrażany jest w Polsce Program Operacyjny Pomoc Żywnościowa. W jego nazwie pojawia się przedział czasowy 2014-2020, realizacja programu trwa jednak nadal i, zgodnie z przewidywaniami, żywność dla osób najbardziej potrzebujących w ramach tej Perspektywy Finansowej funduszy Unii Europejskiej będzie dostępna co najmniej do końca czerwca 2022 roku. Liczymy, że do tego czasu uda się zakończyć negocjacje z Komisją Europejską [odnośnie] do kontynuacji programu przez kolejne siedem lat, czyli do 2027 roku. I tym samym zapewnić płynne wdrażanie wsparcia w nowej perspektywie. Dotychczas program był współfinansowany ze środków odrębnego funduszu: Europejskiego Funduszu Pomocy Najbardziej Potrzebującym, w skrócie FEAD. Polska dysponowała na ten cel jednym z największych budżetów (obok Francji, Hiszpanii), o łącznej wartości 556 milionów euro, czyli około 2 miliardów 100 milionów złotych. Celem programu jest wsparcie osób w trudnej sytuacji materialnej poprzez zapewnienie paczek z artykułami spożywczymi lub posiłku. Co warto podkreślić, istotą programu jest bezpośrednia pomoc osobom i rodzinom. Odbiorcami końcowymi są właśnie osoby, a nie podmioty, które świadczą usługi związane z zapewnieniem posiłków czy organizacje pozarządowe, które dystrybuują żywność, co wyraźnie odróżnia program od interwencji finansowanej obecnie z Europejskiego Funduszu Społecznego. Na przestrzeni kilku lat wdrażania programu, zyskał [on] miano programu pierwszego kontaktu – całkiem słusznie zresztą, gdyż dla wielu odbiorców stanowi pierwszy krok na drodze ku szerszej aktywności i włączenia społecznego. Bowiem, poza wsparciem rzeczowym, osoby najbardziej potrzebujące mogą wziąć udział w tak zwanych działaniach towarzyszących, warsztatach służących wzmocnieniu ich samodzielności, prowadzeniu gospodarstwa domowego, między innymi z zakresu przygotowania posiłków, zdrowego odżywiania i diety, przeciwdziałania marnowaniu żywności czy właściwego zarządzania własnym, przeważnie bardzo ograniczonym budżetem. W ramach programu wsparcie otrzymuje średniorocznie około 1 miliona 300 tysięcy osób. Do uprawnionych co roku trafia żywność o łącznej średniej wartości około 350 milionów złotych. Każda zakwalifikowana do udziału w programie osoba otrzymuje rocznie zestaw (w zależności od podprogramu) od szesnastu do dwudziestu jeden artykułów spożywczych o średniej wartości 250 złotych. Co warto podkreślić, centralny system dokonywania zakupów żywności w procedurze zamówień publicznych w skali całego kraju umożliwia zapewnienie osobom potrzebującym dostępu do produktów wysokiej jakości, których wartość rynkowa to nawet około 600 złotych na osobę. W działaniach towarzyszących uczestniczy średnio 150 tysięcy odbiorców pomocy żywnościowej rocznie, to jest około 12% wszystkich

korzystających ze wsparcia. U podstaw utworzenia Funduszu FEAD leżało przekonanie, iż realny wpływ na poprawę sytuacji najuboższych można osiągnąć wyłącznie kierując wsparcie o charakterze ciągłym i powtarzalnym do ściśle określonej na podstawie mierzalnych kryteriów, a więc siłą rzeczy – ograniczonej grupy osób. To właśnie dlatego pomoc żywnościowa jest adresowana do odbiorców, którzy spełniają łącznie dwa warunki: posiadają dochód określony na poziomie 220% kryterium dochodowego, uprawniającego do świadczeń z pomocy społecznej – dla osób samotnie gospodarujących to kwota dzisiaj 1542 złote i 20 groszy; w przypadku osób w rodzinie to jest 1161 złotych i 60 groszy oraz spełniają przynajmniej jedną z przesłanek trudnej sytuacji życiowej, określonej w artykule siódmym ustawy o pomocy społecznej, czyli długotrwała choroba, niepełnosprawność, uzależnienia, samotne rodzicielstwo. Za kwalifikowanie osób do udziału w programie odpowiedzialne są ośrodki pomocy społecznej. Jedynie osoby bezdomne mogą otrzymać wsparcie bez pośrednictwa ośrodków pomocy społecznej w organizacji partnerskiej, która wydaje żywność. Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej, jako instytucja zarządzająca programem, odpowiada za nadzór nad jego wdrożeniem, w tym za określenie ram i zasad jego realizacji przez tak zwane organizacje partnerskie, czyli organizacje pozarządowe, które dystrybuują żywność dla osób najbardziej potrzebujących. Łącznie ponad 2,5 tysiąca podmiotów na poziomie regionalnym i lokalnym należących do sieci czterech organizacji ogólnopolskich: Federacji Polskich Banków Żywności, Caritas Polska, Polskiego Komitetu Pomocy Społecznej oraz Polskiego Czerwonego Krzyża. Organizacje ogólnopolskie wyłania Ministerstwo Rodziny [i Polityki Społecznej] w ramach konkursu spośród podmiotów, które dysponują bazą magazynową i siecią lokalnych partnerów, przynajmniej w pięciu województwach. Zakupu żywności dokonuje Krajowy Ośrodek Wsparcia Rolnictwa, który pełni jednocześnie funkcję instytucji pośredniczącej – odpowiada za zawieranie i rozliczanie umów z beneficjentami. Jak pokazują dane w skali całej Unii Europejskiej, z pomocy żywnościowej w ramach FEAD korzysta rocznie aż 13 milionów obywateli. To wsparcie wymierne i potrzebne, dlatego w Perspektywie [Finansowej] 2021-2027 Komisja Europejska zdecydowała o jego kontynuacji, lecz tym razem pod wspólnym parasolem Europejskiego Funduszu Społecznego Plus. Szczęśliwie [się złożyło, że] budżet nowego programu [realizowanego] pod nazwą Fundusze Europejskie Pomoc Żywnościowa będzie porównywalny z obecnym budżetem programu i wyniesie około 527 milionów euro, czyli około 2 miliardy 200 milionów naszych złotych. Jest to wartość odpowiadająca 4,1% łącznie alokacji środków z Europejskiego Funduszu Społecznego Plus, przewidywanych dla Polski. Jednakże podkreślenia wymaga fakt, że mimo formalnego włączenia pomocy żywnościowej do Europejskiego Funduszu Społecznego Plus, program będzie wdrażany odrębnie, jak to miało miejsce dotychczas przy zachowaniu

maksymalnych uproszczeń dotyczących realizacji, sprawozdawczości oraz kontroli i audytów. Mając na względzie wykorzystanie doświadczeń z wdrożenia Programu Żywnościowego, planowane jest utrzymanie dotychczasowego systemu instytucjonalnego realizacji programu, w tym centralnie przeprowadzonych zakupów żywnościowych. Należy pamiętać, że dostawy i wydawanie artykułów żywnościowych, to z jednej strony złożona operacja logistyczna, ponadto mamy do czynienia z bardzo specyficzną grupą docelową. Za dystrybucję żywności odpowiadają organizacje pozarządowe, a te (zwłaszcza w małych gminach) opierają swoją działalność głównie na dobrowolnej pracy wolontariuszy. Nierzadko, korzystając ze wsparcia samorządu, bezpłatnie użyczonych pomieszczeń do przechowywania i wydawania żywności, czy to niezbędnego sprzętu. Obecnie funkcjonująca sieć 2,5 tysiąca organizacji partnerskich, to solidna baza dystrybucji, jednakże wciąż niewystarczająca. Priorytetem pozostaje zapewnienie pomocy żywnościowej w gminach, gdzie była dotychczas niedostępna pomoc. Około 180 gmin w skali kraju jeszcze z takiej pomocy nie korzysta, głównie z uwagi na brak odpowiednich warunków do wydawania artykułów spożywczych. Liczymy, że pozytywnym bodźcem dla aktywności organizacji będzie udostępnianie im większych środków na obsługę realizacji zadań. Dotychczas z tytułu dystrybucji żywności, to jest kosztu transportu, magazynowania i administracji organizacjom przysługiwały środki ryczałtowe w wysokości 5% wartości żywności dostarczonej do ich magazynów. Podobnie z tytułu wprowadzenia działań towarzyszących organizacji, która uprawnia do ryczałtu 5% wartości. W ramach Funduszu Europejskiego Pomocy Żywnościowej na obsługę dystrybucji żywności, realizację działań towarzyszących przeznaczone zostaną środki w wysokości 7% wartości żywności, na co pozwala rozporządzenie w sprawie Europejskiego Funduszu Społecznego Plus. Dodatkową kwestią jest zapewnienie przepływu środków finansowych na poziomie lokalnym. Jak dotąd organizacje na szczeblu gminy otrzymywały wsparcie finansowe, o ile samodzielnie prowadziły warsztaty w ramach działań towarzyszących. Natomiast większość środków z tytułu transportu, magazynowania i administracji była wykorzystywana na poziomie regionalnym na utrzymanie magazynów i zapewnienie dostaw do lokalnych punktów dystrybucji. Celem jest zapewnienie, aby organizacje ponoszące koszty na poziomie lokalnym mogły skorzystać z części środków ryczałtowych. Równie istotne jest wsparcie dystrybucji żywności pochodzącej z darowizn, które może stanowić dodatkową formę pomocy dla odbiorców programu. Zgodnie z przyjętymi założeniami, na finansowanie i pozyskiwanie żywności z innych źródeł, przeznaczona zostanie pewna pula środków Funduszu Europejskiego Pomocy Żywnościowej [i będzie] rozliczana w formie zryczałtowanej. Ponadto kwotę odpowiadającą 0,25% udziału alokacji Funduszu Europejskiego – około 5 milionów złotych planujemy przeznaczyć na wsparcie budowania potencjału

organizacji partnerskich. Zgodnie z treścią rozporządzenia Europejskiego Funduszu Społecznego Plus, należy przez to rozumieć miękkie działania o charakterze informacyjnym, mające na celu poszerzenie sieci dystrybucji i zaangażowanie nowych partnerów lokalnych. Przy czym warto dodać, iż ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego Plus na pomoc żywnościową nie mogą być finansowane żadne inwestycje w infrastrukturę czy środki trwałe. Umieszczenie pomocy żywnościowej w obrębie Europejskiego Funduszu Społecznego ma doniosłe znaczenie z punktu widzenia komplementarności z innymi programami i projektami finansowanymi z jego środków. Kwestią kluczową jest umożliwienie osobom najbardziej potrzebującym skorzystanie z kompleksowego wsparcia. Począwszy od zaspokojenia podstawowej potrzeby żywnościowej, poprzez udział w aktywizujących działaniach towarzyszących a w dalszej kolejności zdobywanie kwalifikacji zwiększenia szans na zatrudnienie i poprawę sytuacji materialnej. Aby zapewnić dostęp do informacji o lokalnie dostępnej ofercie pomocy, niezbędne będzie zaangażowanie zarówno organizacji partnerskich, prowadzących działania towarzyszące, jak i ośrodków pomocy społecznej na etapie kwalifikowania odbiorców do programu. Wzajemna widoczność różnych programów zostanie zagwarantowana dzięki ogólnodostępnej internetowej bazie projektów. Mam nadzieję, że dzięki tak zaprojektowanej interwencji będzie możliwe sprawne i płynne przejście od wdrożenia Programu Pomocy Żywnościowej do nowego Programu Funduszu Europejskiego, Programu Żywnościowego, aby osobom najbardziej potrzebującym zapewnić nieprzerwany dostęp do pomocy. Bardzo liczymy na to, że dzisiejsze wysłuchanie publiczne będzie takim elementem uzupełniającym te nasze propozycje, które będziemy mogli wykorzystać na realizację programu. Dziękuję bardzo.

Iwona Janicka: Dziękuję, panie ministrze. Jestem o tym przekonana, że na pewno uda się wysłuchać ciekawych wystąpień. Proszę państwa, zawsze po wystąpieniu autorów projektu, strony rządowej, przystępujemy do wypowiedzi. I zawsze mieliśmy taki podział, zgodnie z europejską zasadą partnerstwa, czyli władz lokalnych, przedstawicieli urzędów, administracji, nauki, następnie sektora partnerów społeczno-gospodarczych, biznesu, przedstawicieli przedsiębiorczości społecznej. Tak się akurat złożyło, że takich zgłoszeń nie mieliśmy w charakterze mówców, [ale] jest dużo takich osób, póki co, w charakterze widzów. Więc bardzo zachęcam do tego, aby ci, którzy z nami są na Zoomie zgłosili się w trakcie, poprzez odpowiednią informację na czacie albo poprzez ikonkę *Raise hand*, czyli „podnieś rękę”, żeby się do takiego głosu zgłosić. A za chwilę będą wypowiedzi przedstawicieli podmiotów reprezentujących poszczególne sektory środowiska. W pierwszej kolejności będą to przedstawiciele podmiotów społeczeństwa obywatelskiego, którzy reprezentują związki stowarzyszeń, federacje, a później głosy indywidualne. Ja pozwolę sobie anonsować poszczególne osoby, zawsze jeszcze tę kolejną,

która zabierze głos. Więc za chwilę zabierze głos pani Marzena Pieńkosz-Sapieha. Marzena Pieńkosz-Sapieha jest z Fundacji Bank Żywności z siedzibą w Lublinie, też nie jest tajemnicą, że jest członkinią Rady Działalności Pożytku Publicznego. A już przygotowuje się pan Łukasz Jaroń. Myślę, że pani Marzena, jeśli jest gotowa, to z chęcią oddam już głos. Pani Marzeno, proszę włączyć mikrofon. Będzie pani miała do dyspozycji sześć minut. Proszę się nie stresować, [nie] denerwować, gdyby jakieś były problemy techniczne, to zawsze ten czas będzie dłuższy. Proszę, pani Marzeno, oddaję głos.

Wystąpienia uczestniczek i uczestników wysłuchania

Marzena Pieńkosz-Sapieha, Fundacja Bank Żywności z siedzibą w Lublinie

[\(grafika, Chleb, który życie zmienia cz.1, Smaczne na Bank\)](#)

Witam serdecznie, dziękuję za przekazanie głosu. Przepraszam za żółte tło, ale takie mam tło ściany. Jeśli byłoby możliwe do zmiany, to może będę lepiej widoczna. Chciałam podziękować za możliwość wypowiedzenia się podczas wysłuchań. Jest to zupełnie innowacyjna forma wypowiedzi o Programie Operacyjnym Pomoc Żywnościowa. Zresztą brałam udział już wcześniej w poprzednich wysłuchaniach publicznych i było to dla mnie bardzo ciekawe i wspaniałe doświadczenie – za co dziękuję organizatorom. Dziękuję również panu ministrowi za przedstawienie Programu Pomoc Żywnościowa. Nigdy nie wypowiadałam się po tak znakomitej osobie, więc proszę mi wybaczyć lekkie zdenerwowanie. Tymczasem poproszę o rysunek, który przygotowałam na dzisiejsze wystąpienie. Jest to rysunek, który przedstawiłam na forum europejskim podczas kilku wyjazdów na FEAD Network, co też było wielkim i ciekawym doświadczeniem, że kraje europejskie docenią Program Operacyjny Pomoc Żywnościowa. Na tych wyjazdach zdobyłam taką ksywkę, że jestem schodami w górę, schodami w dół, bo wszystkim się spodobał ten rysunek. Może nie sam rysunek, ale to uchwycenie, że program nie jest statyczny, jak mogłoby się komuś wydawać, ale też, że następują zmiany, których impulsem jest ten program, a dlatego on jest taki ważny. To właśnie zrozumiałam na tych wyjazdach zagranicznych, gdzie doceniano ten program właśnie za to, że jest tym pierwszym impulsem, że osoba potrzebująca być może taka, która już zrezygnowała z podejmowania prób na rzecz zmiany swojego życia, ona ma ten impuls w postaci żywności. I często ten program w pierwszej perspektywie finansowej był lekceważony i nazywany takim narzędziem do rozleniwiania osoby potrzebującej. Tymczasem w zależności w czyich rękach to się

znajdzie, tak może być wykorzystywany. Może być wykorzystywany źle, może być wykorzystywany dobrze i to pokazała obecna perspektywa finansowa, poprzez dołożenie tych działań towarzyszących. Co jest ważne zarówno w tym rysunku, jak i w ogóle w sposobie spojrzenia na ten program, to to, że jesteśmy w zmianie. Pierwszy Program Pomocy Żywnościowej, wcześniej nazywany PEAD, to był program rzeczywiście statyczny. Tam była tylko żywność i trzeba przyznać, że często ta żywność pojawiała się na targach i były ciągle interwencje, że coś trzeba z tym robić, bo żywność jest sprzedawana. Wyciągnięto z tego wnioski, zresztą Europejski Trybunał Obrachunkowy zauważył niespójności tego programu, dlatego ten program jest doprecyzowany co do podziału i co do jego transparentności. Dzieli się tak zwanymi kryteriami ubóstwa na województwa, a następnie wszystkie osoby, które otrzymują tę pomoc, są rekomendowane przez ośrodki pomocy społecznej ze względu na kryteria, które spełniają, kryteria pomocy społecznej i to znacznie poprawiło transparentność programu. Możemy go lepiej monitorować i pokazywać jego efekty po to, żeby polepszać jego rezultaty. I to jest moja pierwsza rekomendacja, żeby skorzystać z tej możliwości transparentności programu. Zapomniałam jeszcze dodać, że część beneficjentów, czyli tych bezdomnych nie musi korzystać z rekomendacji ośrodków pomocy społecznej; mogą dokonywać takich rekomendacji same organizacje i to też jest zmiana wynikająca z nowego programu. Także Program Operacyjny Pomoc Żywnościowa 2014-2020 przeszedł proces zmian. Tak jak ten beneficjent, którego widzimy na rysunku, który przyszedł do ośrodka pomocy społecznej, tam został mu przeprowadzony wywiad i panie z OPS-u, którym z tego miejsca bardzo dziękuję w imieniu swoim własnym przede wszystkim i swojej organizacji za trud, za współpracę, za to, że wiele ośrodków pomocy społecznej tam, gdzie są białe plamy, czyli tam, gdzie nie ma organizacji, przejęły na siebie ten trud. To znaczy, że duch społecznikowski nie zaginął. Wielkie ukłony dla państwa. Więc panie rekomendują i wydają żywność. Nasz beneficjent przychodzi do pań z OPS-u, do państwa z OPS-u i udzielona jest jemu pomoc w ten sposób, że zostaje zakwalifikowany do programu, otrzymuje skierowanie. Prowadzi go do tego jakaś sytuacja losowa i być może depresja, być może utrata pracy, to jest w formie graficznej pokazane i gdzieś dosięga tego dołka, w którym podajemy mu rękę, my jako Program Operacyjny Pomoc Żywnościowa. My, koalicja na rzecz wydzwignięcia się tego beneficjenta, tej osoby potrzebującej w tym momencie zachwiania. Program Operacyjny Pomoc Żywnościowa to jest program pierwszego kontaktu. Wykorzystajmy ten moment, tę szansę. Czas minął. Chciałam jeszcze dodać, że lepiej monitorujemy ten program w następnej... dodatkowy pozysk żywnościowy, o którym mówił pan minister. I bądźmy empatyczni. Empatia to jest klucz do tego programu. Dziękuję bardzo. Jeśli mogłabym jeszcze później się

wypowiedzieć, no trudno tak się streścić, miałam dużo większe plany, ale bardzo dziękuję i kłaniam się wszystkim.

Iwona Janicka: Rozumiem, ten czas w tym momencie biegnie zawsze szybciej, ale jest taka możliwość dopowiedzieć, uzupełnić swoją wypowiedź właśnie w tej części poprzez możliwość zgłoszenia się na czacie albo ikonkę *Raise hand*. Już w tej chwili zgłasza się, znaczy zgłasza, już mamy przygotowanego, mam nadzieję, pana Łukasza. Zabierze głos pan Łukasz Jaroń ze Związku Stowarzyszeń Bank Żywności w Trójmieście. A przygotowuje się Maciej Kunysz. Panie Łukaszu, ten sam limit czasowy, zapraszam, mam nadzieję, że jest pan gotowy, żeby zabrać głos, sześć minut dla pana.

Łukasz Jaroń, Związek Stowarzyszeń Bank Żywności w Trójmieście

Dzień dobry. Jestem absolutnie gotowy, tylko prosiłbym o uruchomienie mojej kamerki, gdyż nie mogę tego zrobić samodzielnie. Fantastycznie. Dzień dobry. Szanowni państwo, nazywam się Łukasz Jaroń, reprezentuję Bank Żywności w Trójmieście i w imieniu moich koleżanek i kolegów z tejże organizacji chciałbym się odnieść bezpośrednio do koncepcji nowego programu. Po pierwsze, jakby na wstępie chciałem powiedzieć, że nie wiemy (dlatego, że w tej koncepcji nie jest to określone *explicite*), jaka jest podstawa. To znaczy, czy ona została przygotowana na podstawie ewaluacji programu PO PŻ, na podstawie opinii beneficjentów czy też organizacji ogólnopolskich, partnerskich, regionalnych, lokalnych. Organizacji, czyli ośrodków pomocy społecznej, czy też samego ministerstwa – to nie zostało zapisane, więc trudno nam się do tego odnieść. Znacząca kwestia dla nas, jako dla jednak lokalnego banku żywności, to jest kwestia logistyki, dystrybucji i produktów. Więc po pierwsze: *à propos* doboru produktów. Do tej pory wyglądało to w ten sposób, że dominującym kryterium była cena, co skutkowało niestety tym, że jakość opakowań towarów była i jest w dalszym ciągu niska, one się łatwo niszczą, jakość samych towarów też jest bardzo różna, walory smakowe też są... – generalnie opinie są podzielone na ten temat. Jeżeli chodzi o wytyczne i umowy z producentami, to nie znajdują się tam kryteria dotyczące jakości produktu i przede wszystkim brakuje specyfikacji technicznej, jeżeli chodzi o jakość opakowania, która dla dystrybucji i trwałości tego towaru jest bardzo znacząca. Dlatego wnioskujemy o to, żeby takie wytyczne i wskazówki znalazły się w konkretnej dokumentacji nowych podprogramów. Brakuje standaryzacji palet, co skutkuje tym, że często dostajemy do naszych magazynów stare palety, uszkodzone, wystają z nich gwoździe, wystają z nich drzazgi, co stanowi, niestety, zagrożenie i dla osób, które pracują w magazynie, i dla samych towarów, bo ulegają one uszkodzeniu. W koncepcji znalazł się też zapis, że o doborze produktów w programie decyduje minister przy konsultacjach z interesantami,

więc wnioskujemy o to, żeby pojawiło się jasne określenie sposobu doboru produktów. Tak, żeby było to spójne też z działaniami towarzyszącymi i zgodne z piramidą zdrowego żywienia. Dlatego, że często nasi beneficjenci mają konkretne, zróżnicowane, specjalne potrzeby dietetyczne. Dotychczasowa żywność jest też stosunkowo tania, jeżeli chodzi o wartość rynkową, w związku z czym beneficjenci często mogą ją zakupić samodzielnie, nawet ze swojego skromnego budżetu, albo też otrzymują podobne produkty z innych programów pomocowych. Dlatego bardzo by nam zależało na tym, żeby w kolejnym programie produkty były droższe, lepszej jakości i zdrowsze. Na przykład, jeżeli chodzi o makaron, mógłby być to makaron pełnoziarnisty, dlatego że jest to po prostu opcja zdrowsza i też, niestety, dla beneficjentów droższa. Jeżeli chodzi o kontakt z producentami i dostawcami żywności, to umowy z nimi muszą zawierać zapisy dotyczące terminowości dostaw. Wynika to z tego, że planowanie dostaw jest w tej chwili dosyć trudne. Nie jesteśmy traktowani jako pełnoprawny klient często. Zapisy też muszą nas chronić przed odpowiedzialnością za fakt błędu producenta, na przykład w przeliczeniu kosztów produkcji, jak to się w tym roku na przykład wydarzyło z ryżem, kiedy ceny rynkowe tego produktu poszły w górę i producent w związku z tym przerwał dostarczanie. A my, nasze kamienie milowe musimy spełniać, no i też beneficjenci na ten produkt czekają. O kamieniach milowych powiedziałem, więc schodząc z tematu logistyki i dystrybucji, ciągłość pomocy jest problemem, zwłaszcza w ostatnich kilku latach i to z punktu widzenia zarówno organizacji na szczeblu ogólnopolskim, jak i nas jako organizacji lokalnej, regionalnej. No i przede wszystkim dla samych beneficjentów jest to problem, kiedy nie wiadomo, kiedy rozpocznie się kolejny podprogram, nie wiadomo, kiedy zostaną rozstrzygnięte przetargi. Dlatego wnioskujemy o to, żeby podprogramy zaczynały się wcześniej, jeżeli chodzi o przygotowanie listy produktów i konkretnych przetargów. Jeżeli chodzi o alokację środków na budowanie potencjału organizacji partnerskich, nie jest jasne na podstawie tego, co znajduje się w koncepcji. Jak te środki będą przekazywane, zwłaszcza w przypadkach, kiedy organizacje partnerskie, lokalne są jednocześnie OPS-ami, czyli podmiotami pomocy społecznej. Nie wiadomo, czy takie podmioty będą mogły liczyć na dofinansowanie. Kompletnie nie jest jasne, jaka będzie odpowiedzialność i zadania koordynatora wojewódzkiego OPO, dlatego że to jest stanowisko, które się pojawia bodajże po raz pierwszy w tej koncepcji. Nie wiadomo, czy ta osoba będzie odpowiedzialna za przygotowanie materiałów i co z tym będzie trzeba zrobić. Trochę się obawiamy, że indywidualne podejście i analiza możliwości udziału odbiorców też jest dosyć niejasna, jeżeli chodzi o zapisy tej koncepcji. Podobnie, jak kwestia kwalifikacji do działań towarzyszących. Z naszej perspektywy może to oznaczać problem tak naprawdę i w dobrej wierze, kiedy próbujemy dostosować, kiedy jakby systemowo próbuje się dostosować warsztaty z działań towarzyszących do potrzeb beneficjentów, może

się to skończyć, niestety, jak zwykle. I ostatnia kwestia, bo widzę, że czas się skończył. Mamy taką wątpliwość, jeżeli chodzi o zapis *à propos* „organizacji lokalnych, które nie posiadają odpowiednich zasobów kadrowych, lokalnych i technicznych” – to jest cytat z koncepcji. Jeżeli nie posiadają, to organizacje nie spełniają minimalnych standardów, to przede wszystkim nie powinny być kwalifikowane do programu. Dlatego, że nawet jeżeli prześlemy im środki ryczałtowe, to – niestety – nie będą w stanie zbudować za te środki nowego magazynu albo też zatrudnić wystarczającej ilości pracowników do obsługi programu. Ostatnia wątpliwość jaką mamy, to jest kwestia wyjaśnienia, co to jest opłata ryczałtowa za żywność dodatkową. Nie wiemy i nie jest to zapisane w koncepcji, jak ma to być realizowane, kogo ma to dokładnie dotyczyć i czy są to środki przewidziane wyłącznie na dostarczenie żywności dla beneficjentów programu FE PŻ. Dziękuję.

Iwona Janicka: Dziękuję. Bardzo cenne uwagi. Pozwoliłam sobie chwilę przedłużyć, bo nie ma zbyt wielu mówców, ale mamy gdzieś rozpisany czas, także staramy się trzymać tego czasu. Bardzo dziękuję. Już w tej chwili przygotowuje się do zabrania głosu pan Maciej Kunysz, za chwilę – po wypowiedzi Macieja Kunysza – pani Adriana Porowska. Pan Maciej Kunysz na co dzień reprezentuje Stowarzyszenie EKOSKOP, które jest członkiem Polskiej Zielonej Sieci i też nie jest tajemnicą, że pan Maciej jest koordynatorem Zespołu do spraw Funduszy Rady Działalności Pożytku Publicznego i członkiem EKES-u, czyli Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego. Panie Macieju, sześć minut dla pana, proszę.

Maciej Kunysz, Polska Zielona Sieć (Stowarzyszenie EKOSKOP), Zespół do spraw Funduszy RDPP

Dziękuję bardzo. Udało się uruchomić kamerę. Dzień dobry, państwu. Dzień dobry, panie ministrze. Na początku chciałbym wyrazić gorące podziękowanie panu ministrowi, pani minister Jarosińskiej-Jedynak w imieniu Rady [Działalności Pożytku Publicznego] za zwiększenie alokacji środków, które zostały przeznaczone na ten program. Jak powiedziała moja poprzedniczka, to jeden z istotniejszych programów, gdyż w sposób bezpośredni dotyka osób, które są w potrzebie czy to losowej, czy to życiowej. Z tych uwag, które chciałbym przekazać – pierwsza – i sądzę, że najbardziej istotna, to [taka, że] program powinien docierać do większej liczby beneficjentów, osób potrzebujących. Nie powinien on się skupiać na miastach, na powiatach, ale dotyczyć tych miejsc, które często są pomijane, miejsc – chodzi mi o miejsca na obszarach wiejskich, do których program nie zawsze dociera. Drugim, istotnym dla mnie elementem, jest element dotyczący dywersyfikacji podmiotów dystrybuujących żywność. W tej chwili ta dystrybucja jest bardzo mocno skumulowana w kilkudziesięciu podmiotach. Należałoby w programie

przyjąć system zhierarchizowany, wielopoziomowy, aby także ograniczyć kosztocłonność tej dystrybucji. Zgadzam się z moim poprzednikiem, że jakość produktów i opakowań powinna umożliwiać także dotarcie do osób, które mają szczególne problemy żywnościowe. I to nie tylko, jeżeli chodzi o problemy, które wynikają z potrzeby zdrowego żywienia, ale także ze stanów chorobowych, które dotyczą także osoby, do których ten program jest skierowany. Bardzo istotnym elementem jest także transparentność, o której powiedziała Marzena Pieńkosz-Sapieha, której gratuluję pracy i którą wniosła w celu podniesienia alokacji tego programu. Bardzo – tak – bardzo, bardzo ważne są kryteria, które powinny dopuszczać beneficjentów do tego programu. To są moje uwagi. Mam nadzieję, że krótka wypowiedź umożliwi także pozostałym występującym zabranie dłuższe głosu. Dziękuję.

Iwona Janicka: Pięknie dziękuję, czasami ktoś zaskoczy, że skończy szybciej. Więc dziękujemy, panie Macieju, ten czas na pewno wykorzystają jeszcze inni. Szanowni państwo, przypominam, że ci z państwa, którzy nie zgłosili się do głosu na etapie rejestracji, a są z nami w tej chwili w aplikacji Zoom, w naszej sali konferencyjnej, zawsze można to zrobić, mikrofon jest do państwa dyspozycji, wystarczy nacisnąć *Raise hand*, czyli podnieść rękę albo wyrazić taką gotowość na czacie. Zachęcam również państwa do rozmów, zarówno tutaj na czacie, ale też komentarze na Facebooku, na YouTube. Nie boimy się tego, otwieramy dialog, więc każde państwa przemyślenie, refleksja jest dobra, nawet gdybyście państwo nie trafili z pomysłem w ten konkretny program. Bo ja zdaję sobie sprawę, koordynując sieć OFOP-u do spraw partnerstwa i funduszy europejskich, że ciężko czasami nam jest się zastanowić, czy coś podlega pod ten program, pod Fundusze Europejskie na Rozwój Społeczny, czy być może ten taki magiczny bardzo często pojawiający się w mediach KPO, czyli Krajowy Plan Odbudowy i Zwiększania Odporności. Wszystko, co państwo powiecie, jeśli czujecie, że jest jakaś lokalna diagnoza potrzeb, znacie inną perspektywę i chcielibyście państwo się podzielić, proszę to zrobić. To już naszą rolą, rolą ministerstwa, rolą autorów programu jest zastanowić się, gdzie jest ta tak zwana linia demarkacyjna, czy coś się kwalifikowałoby w ten program, czy być może inny. Dlatego ten głos jest ważny, aby ten etap jeszcze dodatkowej analizy i diagnozowania potrzeb się pojawił. Szanowni państwo, ja już zmierzam, żeby udzielić głosu kolejnej osobie, ale chciałabym, żeby też już się przygotowywał pan Bogusław Bałut. A teraz głos zabierze pani Adriana Porowska z Kamilańskiej Misji Pomocy Społecznej. Pani Adriano, cztery minuty dla pani. Gdyby się pani nie zmieściła, zawsze jeszcze będzie możliwość za chwilę zabrania głosu w tak zwanej krótkiej wypowiedzi uczestników.

Adriana Porowska, Kamiliańska Misja Pomocy Społecznej

Bardzo dziękuję, państwu. Ja reprezentuję organizację pozarządową, wspierającą osoby doświadczające bezdomności. Prowadzimy programy, zarówno schroniska dla osób bezdomnych, mieszkania treningowe, jak i pomagamy osobom, które przebywają w przestrzeni publicznej. Chciałabym państwu powiedzieć, że tak, jak rozumiem bardzo transparentność i jasne kryteria kwalifikacji, to ja skupiłabym się też tutaj na [sformułowaniu] „najbardziej potrzebujący”. Osoby najbardziej potrzebujące z tego programu absolutnie nie są w stanie skorzystać. Chociażby dlatego, że pracownik socjalny, który pracuje w organizacji pozarządowej, ma dokładnie do wykonania podobną pracę, jak w ośrodku pomocy społecznej. Osoby, które zgłaszają się do ośrodka pomocy społecznej po żywność, bardzo często kierowane są najpierw do organizacji pozarządowej, bo procedura bardzo długo trwa. I jak ktoś stoi pod furtką schroniska, to dostaje od razu paczkę, a procedurę musi przechodzić w ośrodku pomocy społecznej. W związku z powyższym ci ludzie nie dostają żywności. Nie jesteśmy też w stanie z tej żywności, z Banku Żywności, właśnie z tego programu przekazać paczek żywnościowych osobom przebywającym... Nie tylko tym, które są w przestrzeni publicznej, ale też i tym osobom, które zgłaszają się do nas i coś się wydarzyło w ich życiu, i należy natychmiast udzielić im pomocy. Też mam bardzo duże uwagi co do procedur. Ja bardzo się cieszę, że państwo doceniają naturę społecznikowską czy tam ducha społecznikowskiego. Tylko proszę pamiętać, że wy, jak podnosicie kryteria, [to] my mamy do wypełnienia kolejne wnioski, kolejne tabelki i kolejne rozliczenia, to my tych pieniędzy żadnych nie dostajemy. Dostajemy bardzo dużo zadań do wykonania, a nie dostajemy żadnych dodatkowych środków, aby wynagrodzić pracowników, którzy muszą wypełnić kolejne rubryczki i kolejne tabelki. Szanowni państwo, my złożyliśmy wniosek w październiku zeszłego roku, a żywność dostaliśmy w maju [bieżącego roku]. Więc to też chyba coś pokazuje, jak my mogliśmy pomagać w tym czasie ludziom. Żywność bezpośrednio pracownicy Kamiliańskiej Misji Pomocy Społecznej (organizacji pozarządowej) przewożą z punktu A do punktu B. Warsztaty, które były wykonywane... Ja cieszę się, że państwo mają takie dobre poczucie humoru, że to jest szalenie istotne, że to jest takie kompleksowe wsparcie, że te osoby uczą się gotowania i w ogóle. Szanowni państwo, osoby w schroniskach dla osób bezdomnych, to bardzo często są ludzie chorzy, zaburzeni psychicznie. I tak na dobrą sprawę my robimy łapankę, żeby ktokolwiek chciał uczestniczyć w tych warsztatach. Przez czas pandemii, to były warsztaty w ogóle [prowadzone] przez Internet. Musieliśmy cokolwiek zapisać w tym programie, to powiem wprost, żeby rozliczyć się z programem. Ale tak naprawdę, on nie miał żadnych pozytywnych skutków dla naszych podopiecznych. Dużo fajniejsze byłyby warsztaty wyjazdowe – chociażby dla kucharzy, którzy gotują w schroniskach dla osób bezdomnych.

Nauczenie ich niemarnowania żywności czy też gotowania z produktów, które pojawiają się tu i teraz, bo bardzo ciężko często jest przygotować menu na dłuższy okres czasu. Więc dla nas to jest bardzo dużo pracy, bo to my motywujemy tych ludzi do tego, aby chcieli skorzystać z tych warsztatów. My, pracownicy organizacji pozarządowych, prosimy ich, żeby chcieli skorzystać z tego. Ja nie zauważyłam żadnego pozytywnego skutku tych warsztatów. Wolałabym, żeby te pieniądze były przeznaczone na to, aby w organizacji pozarządowej osoby zarządzające tym programem, jeśli będą wprowadzone kolejne restrykcje dotyczące przekazania żywności... Możecie zerknąć państwo sobie, czy organizacje pozarządowe, wspierające osoby bezdomne – w takim samym stopniu jak poprzednio – tę żywność przekazują. My jesteśmy jednocześnie zaskakiwani i ilością dokumentacji, i jednocześnie nam ktoś mówi, jak obejść tę dokumentację. Wyobraźcie sobie, że jeśli ja składam wniosek z listą osób – imionami i nazwiskami w październiku [ubiegłego roku], to w maju [bieżącego roku] to są zupełnie inne osoby w organizacji pozarządowej. Więc ja bym bardzo serdecznie prosiła o zwrócenie na to uwagi. Ja już wiem, że czas się skończył, więc chciałam tylko jeszcze powiedzieć, że kryteria dochodowe, które są, nie uwzględniają absolutnie tego, że ludzie mają różnego rodzaju zadłużenia. W związku z powyższym, ktoś może mieć dokładnie zero złotych w portfelu, a nie otrzyma pomocy żywnościowej. Logistyka i dystrybucja bardzo często leżą po stronie właśnie organizacji pozarządowych, a my nie jesteśmy w żaden sposób gratyfikowani finansowo z tego programu. Dziękuję.

Iwona Janicka: Bardzo dziękuję, pani Adriano, za cenne wypowiedzi i spostrzeżenia. Formuła nie pozwala mi się odnieść, więc idę dalej. Szanowni państwo, pan Bogusław Bałut z Chrześcijańskiej Służby Charytatywnej za chwilę zabierze głos, a już przygotowuje się pani Anna Spurek. Panie Bogusławie, też cztery minuty, gdyby się pan nie zmieścił, to oczywiście zachęcam do tego, żeby zgłosić się jeszcze dodatkowo poprzez podniesienie ręki – *Raise hand*. Bardzo proszę.

Bogusław Bałut, Chrześcijańska Służba Charytatywna

Dzień dobry. Witam wszystkich uczestników wysłuchania. Kilka słów na temat ogólnopolskiej grupy, którą reprezentuję. Chrześcijańska Służba Charytatywna (w skrócie ChSCh) swoją działalność rozpoczęła w 1997 roku. Cele statutowe realizuje poprzez szeroki wachlarz projektów [świadczenia] pomocy dla dzieci i młodzieży oraz osób z niepełnosprawnością, pomocy zdrowotnej, polegającej na propagowaniu zdrowego stylu życia poprzez programy edukacyjne oraz pomocy ubogim, w tym od 2006 roku między innymi [w zakresie] pomocy żywnościowej. W treści koncepcji wdrażania pomocy żywnościowej pojawiła się wzmianka o pomocy finansowej dla OPL [Organizacji Partnerskich Lokalnych], która również ponosi

niemałe koszty, na przykład wynajmu lokalu, mediów, transportu żywności, miesięcznych opłat za odpady i tym podobne. By je realizować w misji organizacji w sposób profesjonalny i celowy, potrzeba przede wszystkim pieniędzy. Dlatego ważne jest, by o nie zabiegać, ponieważ pomaganie kosztuje. Wiele jednostek terenowych, gdyby nie pomoc ośrodków pomocy społecznej, urzędów gmin lub [urzędów] miejskich w formie ogłaszanych na przykład konkursów, nie prowadziłyby punktu wydawania żywności, ze względu na kilkunastotysięczne koszty samego tylko transportu. Do tej pory OPL odbierające żywność z Banku Żywności i odpowiadające finansowo za prawidłową dystrybucję żywności oraz bezpieczne przechowywanie dokumentacji, nie otrzymywały funduszy na pokrycie kosztów z tym związanych. Dotychczas 5% kosztu zakupu żywności trafia do operatorów programu, a OPL jedynie otrzymują żywność z płatnym dowozem i są zobowiązane na własny koszt zorganizować miejsce magazynowania i dystrybucji tej żywności oraz kadrę zapewniającą prawidłowość całego procesu. Dlatego niezmiernie ważne jest, aby finansowanie dystrybucji żywności było na każdym szczeblu, także na poziomie OPL. Priorytetem jest, aby przeznaczyć odpowiednią pulę środków na ten cel, co oznaczałoby przeznaczenie nie 7%, a na przykład 10% ryczałtowej wartości żywności. Umowa OPOS [Ogólnopolskie Porozumienie Organizacji Pozarządowych] – KOWR [Krajowy Ośrodek Wsparcia Rolnictwa] zobowiązywałaby do przekazania części środków ryczałtowych w wysokości minimum 2% wartości przekazanej żywności, które powinny trafiać do organizacji dystrybuujących na pokrycie kosztów działania punktu wydawania żywności, prowadzenia dokumentacji i przechowywania przez dziesięć lat. Wydanie żywności wartej 1 milion złotych, dałoby 20 tysięcy złotych w gotówce na pokrycie powyższego działania. Co jest kwotą niewystarczającą, dlatego powinno to być absolutne minimum. Organizacje pozarządowe zostały wykluczone z możliwości uzyskania dofinansowania, jeśli prowadzą edukację zdrowotną swoich beneficjentów. Organizacje partnerskie, nie prowadzące wcześniej edukacji zdrowotnej, zajęły się tą działalnością, posiłkując się kadrą z rynku. Gdy organizacje, które robiły to od wielu lat, mając własną kadrę, nawet nie miały szansy stać się partnerami w tym procesie. Te organizacje, mając kontakt z beneficjentami i ciesząc się ich zaufaniem, odnoszą wymierne i dobre rezultaty. Przykładem może być Chrześcijańska Służba Charytatywna, która od ponad dwudziestu lat prowadzi swoją działalność w kwestii krzewienia zdrowego stylu życia, szkół zdrowego gotowania oraz profilaktyki. Powinna istnieć możliwość organizacji warsztatów z zakresu diety i zdrowego żywienia samodzielnie przez OPL, a OPS-y stosowną informację zamieszczałyby w skierowaniu do udziału w pomocy żywnościowej. OPO lub OPL, otrzymując siedmioprocentowy ryczałt, przekazywałyby OPL fundusze na ten cel lub – w

ostateczności – refundowałyby te koszty w wysokości 2% środków ryczałtowych od wartości żywności dostarczonej OPL. To wszystko z mojej strony. Dziękuję za uwagę.

Iwona Janicka: Dziękuję. W wypowiedzi pana i w części innych mówców pojawiały się skróty. Mam ogromną prośbę, aby na potrzeby transkrypcji, ale też tych osób, które nie są aż tak wdrożone w temat, zgodnie z zasadą dostępności, jakbyście mogli państwo na czacie rozszyfrować te skróty. Myślę, że to też jest ważne z perspektywy tłumaczenia migowego. Ja jestem zwolenniczką, że nawet dłużej będziecie państwo mówili te pół minuty, ale jednak postaramy się tych skrótów nie używać. Bo zarówno tłumacz migowy, jak i osoby niezaznajomione z tematem mogą nie wszystko rozszyfrować, takie skróty: OPS, to jeszcze każdy z nas myślę, że zna. To nie jest uwaga tylko do pana, ale po prostu do wszystkich nas, żebyśmy po prostu bardziej zwracali uwagę na tych, którym te kwestie funduszy europejskich i całe to nazewnictwo, nomenklatura jest bardzo, bardzo obca, a co dopiero jeszcze nasze skróty. Szanowni państwo, za chwilę chyba już ostatni głos w tej części, czyli pani Anna Spurek. A ja zapraszam, bo nie chciałabym później uprawiać słowotoku, tylko już teraz, żebyście państwo się zgłosili do dwuminutowej wypowiedzi. Można coś dopowiedzieć, ale zachęcam także tych, którzy się nie zgłosili, jako mówca, aby mogli zabrać głos. Pani Anna Spurek z Green REV Institute, proszę, pani Anno.

Anna Spurek, Green REV Institute

Dzień dobry. Szanowni państwo. Jest mi ogromnie miło, że mogę tutaj z państwem być. Bardzo dziękuję panu ministrowi za tak świetny wstęp, za wszystkie informacje. I chciałabym się odnieść do takich kwestii, ponieważ Green REV [Institute] nie zajmuje się operacyjnie tym właśnie programem, ale do kwestii związanych właśnie z tym, o czym mówił pan prezes Kunysz. To znaczy – do jakości jedzenia, żywności, którą zapewniamy, którą Komisja Europejska, którą Polska, Instytucja Zarządzająca, ma zapewniać osobom, które znajdują się w trudnej sytuacji, w kryzysowej sytuacji, które potrzebują wsparcia i pomocy. Jak państwo na pewno wiecie, też ze swojej praktyki, ze swojej pracy, te nierówności będą wzrastały, te nierówności, już po pandemii widzimy, jak trudna jest sytuacja i jak będzie jeszcze trudniejsza. I wydaje mi się, że musimy rozpocząć też rozmowy o komplementarności programu i innych programów. I innych funduszy, środków, które otrzymamy w latach 2021-2027 czy 2023-2027, jeżeli chodzi o Wspólną Politykę Rolną. Ja chciałabym zwrócić uwagę na to, jak ważne będzie dostarczanie żywności, która nie będzie pochodziła z ferm przemysłowych, z produkcji masowej, ale która będzie żywnością lokalną, żywnością zdrową. Dlatego że, jeżeli będziemy dostarczać żywność, jeżeli będziemy wydawać pieniądze, środki europejskie na żywność pochodzącą z produkcji masowej, która *de facto*

niszczy nasze życie, niszczy środowisko, niszczy jakość życia ludzi, niszczy także i podważa prawa zwierząt, tak zwanych hodowlanych, no to, niestety, doprowadzimy do tego, że tych nierówności będzie jeszcze więcej. I tutaj odniósł się do tego pan prezes Kunysz, mówiąc o zdrowej żywności i wydaje mi się, że musimy zacząć rozmowę, taką bardzo kompleksową. I to jest ogromna prośba do ministerstwa, [by zacząć rozmowę] o tym, jaką żywność powinniśmy dostarczać, jaką żywność powinniśmy wspierać, których producentów. Ja pamiętam bardzo dobrze taką scenę z jednego z filmów dokumentalnych, kiedy była pokazana scena, że była żywność lokalna, która nie była kupowana w jednym z krajów Trzeciego Świata, a... tak zwanego Trzeciego Świata. Doszło do takiej sytuacji, że korporacje dostarczały swoją żywność, która była dużo tańsza od tej żywności lokalnej. Dlatego, biorąc pod uwagę zagrożenia wynikające też z obecnego, zatwierdzonego w piątek przez Komisję Europejską projektu Wspólnej Polityki Rolnej i kolejnego wsparcia dla wielkiego przemysłu, wydaje mi się, że musimy już tutaj rozpocząć rozmowę, na jakie produkty dobre dla ludzi, dobre dla zwierząt, dobre dla klimatu, dla wspierania produkcji lokalnej, dla niezwiększania nierówności, ale ich minimalizowania (bo myślę, że o eliminowaniu już nie ma tutaj mowy), powinniśmy wydawać te środki. Bardzo też dziękuję za informacje panu, który miał wystąpienie jako druga osoba, panu Łukaszowi Jaroniowi, dlatego że te informacje były bardzo cenne w kontekście takim operacyjnym. I wydaje mi się, że musimy też rozpocząć taką dyskusję i debatę na temat tego, jak osoby, które właśnie mają, widzą te operacyjne codzienne, wydające się często nieważnymi detale, powinny współtworzyć, konsultować, kreować nową politykę dla eliminowania, minimalizowania nierówności, a nie tylko dla takiej pierwszej pomocowej, interwencyjnej... interwencyjnego wsparcia. Dziękuję serdecznie.

Iwona Janicka: Dziękuję. Szanowni państwo. Ja widzę, że na czacie pojawiają się komentarze. Czy ktoś by z państwa chciał zabrać głos? Pani Marzena Pieńkosz-Sapieha – widzę, że tutaj bardzo cenne uwagi zamieściła. Czy chciałaby pani je też przekazać publicznie? Jeśli tak, to proszę kliknąć *Raise hand*. Wtedy jest to sygnał do obsługi, żeby pani udzielić głosu. Bardzo cenne wypowiedzi. Ktoś mi zadał pytanie na czacie, więc ja je odczytam, bo być może pan minister albo ktoś z państwa jeszcze chciałby też zabrać głos w tej części: „Co się dzieje z tą niewykorzystaną żywnością w sytuacji, kiedy nie spełnia ona predyspozycji żywieniowych, zdrowotnych danego klienta i ta organizacja lokalna, co ona wtedy z robi?”. Ja tutaj się domyślam, że chodzi o kwestie też niemarnowania tej żywności. Takie pytanie się pojawiło. Domyślam się, że z racji też formuły wysłuchania, że każdy z nas raczej zgłasza konkretne propozycje, rozwiązania, zmiany zapisu, wątpliwości. Taka wątpliwość się pojawiła na czacie, więc ośmielam tę osobę, aby może się zgłosiła. Pani Marzena Pieńkosz-Sapieha już wysłała swoją uwagę w trybie

„Questions and Answers”. Ja zapytam obsługę, czy mamy jakiś sygnał, aby komuś udzielić głosu? Bo nie mam w swojej rozpisce. Jeśli nie, to już tak będę zmierzać do tego, aby powoli głos oddać panu ministrowi. Ze swojej strony powiem, że to nie jest ostatnie wysłuchanie publiczne, programów krajowych jeszcze mamy kilka. Najbliższe wysłuchanie, które odbędzie się 15 lipca [2021 roku], dotyczy projektu Programu Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat i Środowisko na lata 2021-2027. Można się zgłaszać poprzez odpowiedni formularz na stronie wysłuchań. Już ma możliwość zabrania głosu pani Marzena Pieńkosz-Sapieha. Pani Marzeno, proszę bardzo, dwie minuty jeszcze dla pani. Nie wiem, czy jest pani gotowa technicznie.

Marzena Pieńkosz-Sapieha

Tak, jestem gotowa. Dziękuję bardzo. Chciałam tylko uzupełnić swoją wypowiedź o tym procesie zmian, że jesteśmy w procesie i dlatego w nowej perspektywie finansowej, program powinien ewoluować w celu rozszerzenia oferty dla osób potrzebujących o takie podstawowe... o te, które... działania towarzyszące, które były, to należy je podtrzymać. Ale trzeba rozszerzyć ofertę dla osób potrzebujących. Może to niech będą właśnie podstawowe usługi zdrowotne, rehabilitacja, profilaktyka zdrowotna, o której słyszałam w wysłuchaniach poprzednich Krajowego Programu Odbudowy, że właśnie brakuje tego, a jesteśmy w momencie startu pracy z tym beneficjentem. Ponadto chciałam zarekomendować – z mojej wiedzy, która może być niedoskonała, wynika, że dotychczasowa pomoc techniczna została w 2,5% wykorzystana, a było to 4%. Dlatego rekomenduję, aby wsparcie dodatkowego pozysku żywności odbywało się z tych środków. I bardzo o to proszę pana ministra, żeby wsparcie dodatkowego pozysku żywności mogło się odbywać ze środków pomocy technicznej. Dodatkowo podkreślam, że program może się odbywać skutecznie, dlatego tu się schodzą te wszystkie ścieżki: transparentność i monitoring. Jeśli będzie dobrze monitorowany, nie będzie wtedy białych plam i ta skuteczność, o której mówił Maciej Kunysz poprawi się, jeśli będzie poprawiony monitoring i częściej [będą] publikowane dane, jakie są aktualne z systemu monitoringu pomocy społecznej, co najmniej – co miesiąc, albo najrzadziej – co kwartał. Publikowane do wiadomości. I żebyśmy mogli korektę tego programu dokonywać po to, żeby nie było takich skarg, że istnieją białe plamy. Ponadto, jeśli by zabrakło pieniędzy, to wsparcie potencjału organizacji pozarządowych mogłoby się też odbywać ze środków pomocy technicznej. Dlatego bardzo gorąco rekomenduję zwłaszcza ten punkt o wsparciu z pomocy technicznej [w aspekcie] dodatkowego pozysku żywności. Bardzo dziękuję.

Iwona Janicka: Ważny głos. Do głosu jeszcze w tych indywidualnych potrzebach zgłosiła się pani Łucja Kucmin-Węglarczyk. Pani Łucjo, mam nadzieję, że już jest pani w panelu i ma pani możliwość zabrania głosu. Bardzo proszę, dwie minuty.

Łucja Kucmin-Węglarczyk

Dzień dobry. Nie wiem, czy mnie słyhać. Dziękuję bardzo za głos. Ja będę [mówić] krótko, ale padło tutaj kilka ważnych rzeczy, które chciałam uzupełnić jeszcze o jedną kwestię, a mianowicie o połączenie żywienia z ekologią w większym stopniu. Czyli generalnie chodzi o to, żeby zaplanować (jest taka możliwość na poziomie wykonywania, przygotowania dokumentacji przetargowej), aby zaplanować warunki, które umożliwią: po pierwsze, stosowanie opakowań nie tylko trwałych, ale także takich, które są w najlepszym przypadku biodegradowalne, powtórnie przetwarzane. Żeby preferować – o ile w ogóle nie ustawić jako najważniejszy punkt takiego postępowania w zamówieniu – jedzenie, które będzie jak najbliżej stołu, żeby skrócić te łańcuchy dostaw. W ten sposób dbając też o to, aby nasze środowisko przyrodnicze nie doznało uszczerbku. Padło tutaj dużo, wiele bardzo ważnych słów dotyczących szacunku dla człowieka, ale człowiek jest częścią przyrody i dobrze by było, aby te wszystkie bardzo ważne dzisiaj wypowiedziane głosy spotkały się po prostu w tym jednym punkcie. I to jest ten czas, kiedy powinniśmy o to zadbać. Dziękuję bardzo.

Podsumowanie wysłuchania

Iwona Janicka, Ogólnopolska Federacja Organizacji Pozarządowych

Dziękuję za bardzo ważny głos. Szanowni państwo. Ja już nie widzę więcej chętnych do zabrania głosu, więc zamykam tę listę. Padła też kwestia dotycząca pomocy technicznej. Ja ze swej strony dodam, że oprócz pomocy technicznej, również jako Polska, powinniśmy z każdego programu w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego przeznaczyć minimum 0,25% z racji, iż rozporządzenie unijne mówi w artykule ósmym ustęp drugi o puli 0,25% z każdego programu. To zapewne ten program też będzie musiał się z tym zmierzyć. Myślę, że to dopiero początek tych prac roboczych, jeszcze wszystko przed nami. Ja już widzę w okienku pana ministra. Pan minister Stanisław Szwed, Sekretarz Stanu w Ministerstwie Rodziny i Polityki Społecznej. Wysłuchał pan wielu ciekawych rekomendacji, uwag, też refleksji. Wydaje mi się, że jest dobry moment, aby się podzielić też swoją perspektywą po tym

wysłuchaniu i ja jestem ciekawa, jak dalej będą też przebiegać prace nad programem. Czas dla pana, bez limitu narazie, proszę.

Stanisław Szwed, Sekretarz Stanu w Ministerstwie Rodziny i Polityki Społecznej

Dziękuję bardzo. Dziękuję za te głosy w wysłuchaniu publicznym. One są też oczywiście przydatne do naszych dalszych prac nad programem. Może takie pierwsze, taka generalna uwaga, bo ona tutaj wybrzmiała w jednym głosie, że... myślę, że z zadowoleniem przyjmujemy, że środki, które przeznaczamy na program, mamy na dobrym poziomie, bo wiemy, że z tym nie było na początku tak łatwo, ale udało się te środki pozyskać. Mimo, że one są w Europejskim Funduszu Społecznym Plus, ale mamy tę odrębność zagwarantowaną i to też jest dobre rozwiązanie, które będziemy realizować. Myślę, że kontynuacja po roku 2022 też będzie dalej w tych ramach. I oczywiście, to też narzuca nam pewne obowiązki, które tutaj państwo też zgłaszali różne postulaty, które nie zawsze są możliwe do spełnienia, z racji tego, że programy, muszą być rozliczane, musi być ta sprawozdawczość. Te rzeczy, które wynikają z programów muszą być realizowane. Także tutaj, na ile jest możliwe uproszczenie i że tak powiem, pójdzie na rękę organizacjom, to będziemy się starali to zrobić, ale jeżeli nie będzie takiej możliwości, to oczywiście takich zmian nie jesteśmy w stanie wprowadzić. Druga kwestia, też w tym pierwszym głosie, to tutaj bardzo ważny głos. On bardziej dotyczy instytucji pośredniczącej, czyli KOWR-u, który realizuje zakupy, realizuje program. I tutaj, w tym zakresie będziemy chcieli w ramach wytycznych, nie w samym programie, bo w programie nie zapisujemy tych technicznych spraw, tylko w wytycznych to określić. Również w porozumieniu, które będzie zawarte między naszym ministerstwem a KOWR-em, również wskazać na te kwestie, które państwo poruszali w swoich wystąpieniach. Jeśli chodzi o tę pomoc techniczną, to tutaj ją zwiększamy do 7% i jest też ten drugi mechanizm dotyczący 0,25% na wsparcie techniczne. Są to dodatkowe środki, które też będą mogły pomóc w realizacji programu. Pojawiają się kwestie żywnościowe, jakości żywnościowej, to te głosy oczywiście prześlemy też do KOWR-u. Myślę, że tutaj brakło nam głosu KOWR-u, bo by się od razu może odniósł do tych informacji czy tych wystąpień. Ale postaramy się na zasadzie też oczywiście partnerstwa, bo wspólnie razem realizujemy ten program, te sugestie przekazać. Czy tutaj kwestia rozszerzenia oferty żywnościowej, czy innych działań, które w ramach programu mają być realizowane. Także bardzo się cieszę, że mogliśmy się spotkać. Bardzo dziękuję Ogólnopolskiej Federacji Organizacji Pozarządowych za zorganizowanie wysłuchania publicznego i za możliwość udziału w tym zakresie. Bardzo też liczymy na państwa pisemne, mailowe uwagi do programu, bo one będą nam przydatne. Jeżeli będzie też taka sugestia czy potrzeba, to

odpiszemy na wątpliwości, czy pytania, które do nas zostaną skierowane. To oczywiście, tak jak wcześniej powiedziałem, będziemy chcieli wykorzystać również te głosy i te materiały, które państwo do nas prześle. I oczywiście też wykorzystamy tutaj Ogólnopolską Federację [Organizacji Pozarządowych], że poprzez państwa też będziemy się komunikować z organizacjami. Bardzo dziękuję i dziękuję za możliwość spotkania.

Iwona Janicka: Bardzo dziękujemy. Szanowni państwo. Będziemy powoli kończyć, ale zawsze mamy jedną ważną rzecz, czyli na koniec chcielibyśmy zapytać państwa, na ile spełniliśmy państwa założenia, oczekiwania, więc poproszę obsługę techniczną, naszą ekipę o wyświetlenie ankiety. Taka anketa powinna się wyświetlić. Już ją widzę na ekranie, ale z racji tego, że jako w tej chwili osoba wśród panelistów, ci z państwa, którzy jeszcze są w gronie panelistów nie mogą głosować. Także przykro mi, ci z państwa, którzy chcieliby [głosować] to mówcy, którzy obecnie są w gronie panelistów, [również] nie mogą głosować; [głosować mogą] tylko widzowie. I mówcy, którzy już wcześniej zabierali głos. Mamy kilka pytań. A ja chciałabym państwa zachęcić do tego, żeby zgłaszać się na kolejne wysłuchania publiczne. Dzisiaj [mamy] bardzo ciekawy dzień, bo oprócz naszego wysłuchania publicznego, równoległe odbywa się wysłuchanie odwrócone Krajowego Planu Odbudowy w sprawie transformacji cyfrowej. To jest bardzo ważny proces, kiedy najpierw rząd słuchał, co mają obywatele, grupy, organizacje pozarządowe, różne środowiska, sektory do powiedzenia, w tej chwili się do tego ustosunkowuje. Jak padło podczas różnych sformułowań – zmiany w trakcie programu, w trakcie wypracowywania rozwiązań się zadziały, część uwag została uwzględniona, część nie. Musimy też wszyscy czytać, słuchać, zastanawiać się, jak możemy lepiej wpływać na rozwój społeczno-gospodarczy poprzez te programy i te możliwości, które mamy. Jeśli ktoś z państwa chciałby jeszcze tutaj wziąć udział w ankiecie, to bardzo proszę. Tak, już możemy odczytać? Ja nie widzę w tej chwili tych wyników. O, już, bardzo dziękuję. Państwo widzicie, mam nadzieję jak ja, również wyniki na ekranie. „W jakiej roli uczestniczyła pan/pani w dzisiejszym wysłuchaniu publicznym?” – mówca, widzowie, zarówno strona rządowa, przedstawiciele władzy lokalnej, administracji, partnerzy społeczno-gospodarczy się nam dzisiaj nie pojawili, ale w dużym gronie byliśmy wśród organizacji społeczeństwa obywatelskiego, uczelni wyższych i innych podmiotów. „Czy w trakcie wysłuchania usłyszał pan nowe argumenty?” – 74% uznało, że tak – bardzo się cieszę, bo każde nowe zagadnienia są istotnie ważne i po to właśnie te wysłuchania organizujemy. Cieszymy się, że w znacznym stopniu (około 90%) spełniliśmy państwa oczekiwania i wysłuchanie było wartościowe. Ja za dzisiaj, za ten etap bardzo dziękuję. Zachęcam do zapisania się na najbliższe wysłuchanie publiczne, dotyczące programu FEnKS, czyli Fundusze [Europejskie] na Infrastrukturę, Klimat i Środowisko. A przed

nami jeszcze program dotyczący RYB, Funduszu Sprawiedliwej Transformacji i kto wie, może też Wspólna Polityka Rolna. Bo ten program bardzo szybko nam przeszedł do konsultacji w lutym [bieżącego roku] i warto do niego też jeszcze zajrzeć. Będziemy to oczywiście jako OFOP i środowisko organizacji pozarządowych w podkomitecie KUP do spraw Rozwoju Partnerstwa na pewno postulować. Za dzisiaj bardzo dziękuję. Dziękuję ekipie, która nas wspomogła technicznie. Dziękuję tutaj panu, który szybko pokazuje, co ja mówię i państwu, którzy próbowaliście w cztery czy sześć minut bardzo szybko powiedzieć. Zawsze podziwiam tłumaczy polskiego języka migowego za sprawność w przekazywaniu tego, co mówimy. Z dzisiejszego wysłuchania pojawi się transkrypcja. A ja też dziękuję ministerstwu za otwartość i gotowość do dialogu, i chęć wzięcia pod uwagę dzisiejszych rekomendacji. Bardzo dziękuję.

Pytania, rekomendacje zamieszczone przez uczestników wysłuchania w sekcji Q&A / na czacie

Marzena Pieńkosz-Sapieha

W uzupełnieniu mojej wypowiedzi: proces zmniejszania skali ubóstwa będzie następował tylko wtedy, gdy będą stosowane skuteczne metody zarządzania procesem, w tym zaplanowane zostaną odpowiednie instrumenty celu, środki finansowe na ten cel, zaś ich realizacji będzie towarzyszyć systematyczny monitoring i ewentualne korekty planów wdrażających instrumenty. Dlatego REKOMENDUJĘ comiesięczne lub najdalej cokwartalne publikowanie danych z Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej realizowanego przez MRiPS.

PO PŻ, nazywany programem pierwszego kontaktu, zapewnia bezpieczeństwo żywnościowe osobom i rodzinom oraz rozpoczyna ścieżkę aktywizacji osoby wykluczonej lub zagrożonej wykluczeniem społecznym. REKOMENDUJĘ utrzymanie dotychczasowego zakresu oraz poszerzenie palety Działań Towarzyszących, realizowanych w ramach PO PŻ w nowej Perspektywie Finansowej na lata 2021-2027 o podstawowe usługi z zakresu PROFILAKTYKI ZDROWOTNEJ ORAZ REHABILITACJI uczestników programu, co pozwoli na bardziej efektywne wykorzystanie potencjału tego programu, a także podniesie skuteczność działań włączających na pierwszym etapie aktywizacji osób wykluczonych.

REKOMENDUJĘ ponadto, aby podzielić środki z alokacji na PO PŻ i przeznaczyć część [na] Instytucję Zarządzającą, a część na Instytucję Pośredniczącą, w zależności od przydzielonych im ról i zadań.

Należy zadbać o poprawę komplementarności PO PŻ i innych programów w obrębie EFS+ po to, aby uczynić ścieżkę reintegracji osoby potrzebującej bardziej skuteczną. Ważne jest też, aby PO PŻ był widziany przez Regionalne Programy Operacyjne.